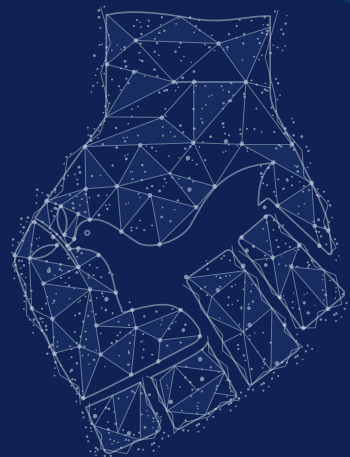

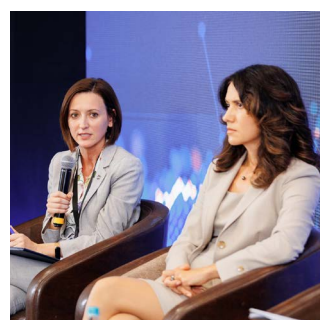
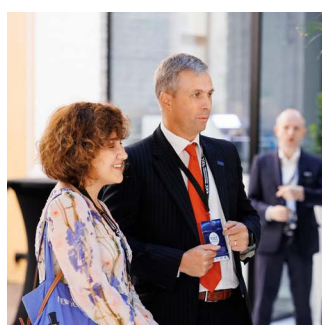
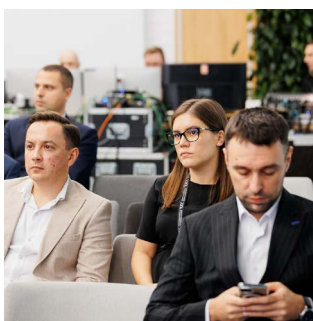
RJCC

Reformarea justiției și
combaterea corupției

Chișinău, 19-20 septembrie 2023

REZUMATUL DISCUȚIILOR

CONTEXT

Un sistem judecătoresc independent și existența mecanismelor eficiente de prevenire și combatere a corupției sunt fundamentale pentru statul de drept, indispensabile pentru dezvoltarea sustenabilă a țării și necesare pentru o democrație funcțională și respectarea drepturilor fiecăruia.

După declararea independenței în anul 1991, Republica Moldova a demarat un proces de tranziție către un sistem de guvernare bazat pe democrație și drept. Unul dintre principalele elemente ale acestei tranziții a fost dorința de instituire a unei justiții independente, responsabile față de societate și lipsită de corupție. Pentru realizarea acestui obiectiv, în ultimul deceniu au fost depuse eforturi importante, însă acestea nu au produs efectele dorite de societate. Justiția din Republica Moldova încă este percepută de societate ca fiind influențată politic, grav afectată de corupție și că acționează cu precădere în interes corporativ.

În vederea îmbunătățirii stării din justiție, autoritățile moldovene au venit cu un nou [Plan de acțiuni](#) și o nouă [Strategie în domeniul justiției](#). Printre principalele obiective ale acestora se numără sporirea independenței și responsabilității în cadrul sistemului judecătoresc și al procuraturii, consolidarea cadrului normativ în domeniul integrității, anticorupției și combaterii spălării banilor, consolidarea capacităților profesilor juridice conexe sistemului justiției, îmbunătățirea accesului la justiție și a sistemului de protecție a drepturilor omului, îmbunătățirea mecanismelor de executare a pedepselor penale, precum și asigurarea eficienței și transparenței serviciilor juridice prin transformare digitală.

Un eveniment de importanță istorică pentru Republica Moldova a fost obținerea statutului de țară candidată pentru aderarea la UE, pe data de 23 iunie 2022. Noul statut presupune parcurgerea unui proces complex de către țara noastră, aceasta fiind nevoită să întreprindă cu pași rapizi [lista de măsuri](#) formulată de către Comisia Europeană, dintre care majoritatea se referă la reformarea justiției. O decizie legată de începerea negocierilor de aderare este așteptată până la sfârșitul anului 2023.

Este crucial, în acest context, ca reforma justiției să fie una eficientă. Din aceste motive a fost organizat Forumul „Reformarea Justiției și Combaterea Corupției” – un spațiu pentru dezbateri transparente și profesionale dintre principalii actori din sectorul justiției, politicieni, societatea civilă și partenerii de dezvoltare în vederea identificării direcțiilor fezabile și efective de reformare a justiției și de combatere a corupției în Moldova.

Forumul a pus în discuție cele mai importante și actuale subiecte pe care procesul de reformare a justiției și de combatere a corupției trebuie să le aibă în vedere pentru a fi cu adevărat eficient. Printre aceste subiecte se numără: evaluarea externă a justiției și reforma Curții Supreme de Justiție, investigarea și sancționarea eficientă a corupției, optimizarea hărții judecătorești și justiția viitorului.

INTRODUCERE

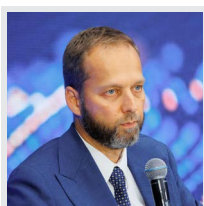
„Cetățenii cer justiție de la guvern. Nu guvernul trebuie să facă dreptate, justiția trebuie să facă dreptate. Guvernul și guvernarea oferă absolut toate instrumentele necesare pentru ca sistemul să fie reformat și așteptarea mea de la acest forum este să identificăm modalitățile prin care oamenii curajoși, onești, integri din sistem să facă un pas înainte și această reformă să fie făcută de judecători și procurori.”

Dorin RECEAN, Prim-ministrul Republicii Moldova

„Lucrurile sunt și mai complicate, chiar urgente în contextul războiului provocat de Rusia împotriva Ucrainei. Un sector al justiției independent este temelia reformei anticorupție. Instanțe independente înseamnă hotărâri judecătorești care se bazează pe legi, nu pe opinii personale și aceasta înseamnă aplicarea uniformă și consecventă a legislației. De asemenea, trebuie să ne asigurăm că și liderii politici, la fel ca și alți actori, trebuie să fie trași la răspundere în cazul în care încalcă legislația și doar instanțele independente pot face acest lucru.”

Kent D. LOGSDON, Ambasadorul SUA în Republica Moldova

„Discursul meu cu doi ani în urmă pregătit pentru Forum includea o listă cu acțiuni pe care trebuia să le realizeze Moldova. Încă mai avem multe acțiuni care urmează a fi realizate, dar am observat că lista acțiunilor realizate deja este mai lungă. În pofida dificultăților cu care ne confruntăm, observăm că, timp de doi ani, Moldova a înregistrat destul de multe progrese.”

**Janis MAZEIKS,
Ambasadorul Uniunii
Europene în Republica
Moldova**

„Noi, la CRJM, avem o misiune simplă – vrem să trăim într-o țară democratică unde statul de drept, legea și drepturile omului sunt în capul mesei. Rolul acestui forum este să aducă în discuții problemele stringente ale sistemului, provocările, dar și succesele. Scopul nostru este de a identifica cele mai bune soluții împreună cu experții din Moldova și din afară și toți partenerii care îți doresc consolidarea statului de drept în Republica Moldova.”

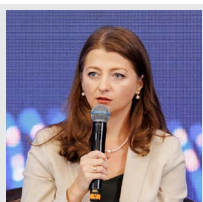
**Ilie CHIRTOACĂ, Președintele
Centrului de Resurse Juridice din
Moldova Centrului de Resurse
Juridice din Moldova**

PROBLEMELE IDENTIFICATE

- **Nivelul redus de încredere a societății în justiție.** Acest fenomen se datorează mai multor factori, inclusiv corupției, influenței politicului asupra sistemului judiciar, gestionării deficitare a cazurilor de corupție și lipsei de transparență.
- **Rezistența judecătorilor și procurorilor față de reformele actuale din justiție,** care se manifestă inclusiv prin refuzul de cooperare, opoziție publică, declarații sau comentarii critice, tergiversări și demisii. Acest factor a creat riscuri privind implementarea reformelor și livrarea rapidă a rezultatelor propuse.

„Experiența ultimilor ani sau reacțiile diferite față de acest exercițiu a arătat faptul că statul este nevoit în continuare să vină cu tot felul de reacții atunci când nu sunt progresele dorite. Conform *vox populi*, vedem că lucrurile nu merg în direcția bună și sunt necesare măsuri mai drastice. Noi trebuie să ne asumăm cu toții aceste schimbări.”

Veronica MIHAILOV-MORARU, Ministra Justiției

- **Lipsa de interes și numărul insuficient de candidați pentru posturile vacante din cadrul Curții Supreme de Justiție,** chiar și din rândul non-judecătorilor, a dus la prelungirea concursului. Rezerva judecătorilor de a se implica în procedura de vetting se datorează în mare parte lipsei de încredere în proces și îngrijorărilor privind sancțiunile aplicate în cazul nepromovării evaluării externe, riscurile fiind pentru ei prea mari.

„La Curtea Supremă de Justiție avem 11 posturi de judecător și până la moment nu avem suficienți candidați. Aceasta este o problemă, concursul de depunere a dosarelor fiind tot prelungit. Speranța mea este că totuși că modificarea legii prin care se va oferi o remunerație pe măsură judecătorilor Curții Supreme de Justiție, dar și simplificarea procedurilor, vor face ca funcția de judecător la Curtea Supremă să devină mai atractivă.”

Sergiu CARAMAN, Președintele interimar al Consiliului Superior al Magistraturii

- **Volumul mare de muncă și capacitatea instituțională limitată.** Acest factor are consecințe negative asupra gestionării eficiente și în termeni rezonabili a cauzelor, limitând accesul la justiție, diminuând calitatea actului de justiție și afectând încrederea publicului în sistemul judiciar.

SOLUȚIILE PROPUSE:

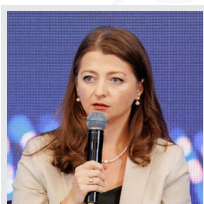
- **Creșterea salariilor judecătorilor și procurorilor care au promovat evaluarea externă și creșterea semnificativă a salariilor judecătorilor Curții Supreme de Justiție** sunt esențiale pentru a atrage și menține judecătorii și procurorii de calitate, precum și pentru creșterea independenței și eficienței sistemului judiciar. Aceste majorări salariale au fost promise în repetate rânduri anterior și este crucial să se respecte aceste promisiuni.

„Înainte să ceri trebuie și să oferi anumite condiții. În sistemul judiciar românesc, judecătorul de înaltă curte ocupă cea mai înaltă demnitate, dar are și cel mai mare nivel de salarizare din toate categoriile de magistrați, judecători, procurori din România. La noi niciodată nu s-a pus problema să nu avem candidați pentru un loc la Curtea Supremă de Justiție. Componenta financiară este un element pe care trebuie să-l aveți în vedere pe toată zona de magistratură, dar și procuratură în egală măsură.”

Codruț OLARU, Expert independent, ex-Vicepreședinte al Consiliului Superior al Magistraturii din România

- **Comunicarea proactivă cu actorii din justiție pentru a explica specificul reformelor și informarea corectă și strategică a publicului** sunt esențiale pentru a evita confuziile și a construi încrederea. Comunicarea eficientă cu cetățenii în fiecare etapă a reformelor ajută la informarea corectă și gestionarea așteptărilor.

„Unele rezerve ale judecătorilor sunt absolut nefondate din cauza multor manipulări și acest lucru este regretabil inclusiv din cauza unor exponenți ai sistemului judecătoresc. Legea cu privire la vetting prevede mult mai multe garanții decât legea pre-vettingului fiindcă este o procedură diferită, există o marjă privind venitul care nu face să fie demis imediat, ulterior ultimul cuvânt îl va avea CSM și CSP.”

Veronica MIHAILOV-MORARU, Ministra Justiției

- **Investiții în creșterea și dezvoltarea capacității instituționale** pentru a face față unui volum mai mare de muncă și a gestiona mai eficient cauzele, astfel încât să se asigure accesul la justiție și calitatea actului de justiție. Acest lucru ar putea include pregătirea suplimentară a personalului și crearea de resurse pentru a facilita fluxul de lucru.

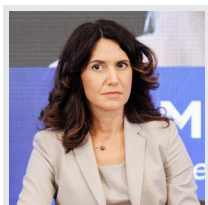
„Ce poate să facă justiția ca să nu se rezume toată atitudinea populației la această critică este să devină performantă. Dacă justiția devine performantă oamenii o să înceapă să capete încredere. Dacă totul întârzie sau lipsește cu desăvârșire, nu aveți cum să vă așteptați la altceva.”

Daniel-Marius MORAR, ex-Procuror-Șef, DNA, România

PROBLEMELE IDENTIFICATE

- **Așteptările ridicate ale societății privind livrarea unor rezultate rapide și palpabile în combaterea corupției.** La nivel național există o insatisfacție semnificativă a cetățenilor față de acțiunile întreprinse de către actuala guvernare în lupta împotriva corupției. Conform datelor Barometrului Opiniei Publice din septembrie 2023, 80% din cetățeni sunt nemulțumiți de acțiunile actualei guvernări în acest domeniu, în timp ce doar aproximativ 13% sunt satisfăcuți.

„Național arătăm mai prost decât internațional, din considerentul că impactul acelor schimbări realizate în acești doi ani se observă mai greu, în special târziu o vor vedea cetățenii, deoarece acestea ajung la ei prin informații publice.”

Olesea STAMATE, Președintă, Comisia parlamentară juridică, numiri și imunități

- **Examinarea îndelungată a cauzelor de corupție, în special a cauzelor de rezonanță.** Procedurile în dosarele de corupție durează de 3,5 ori mai mult decât a unui dosar penal obișnuit. Acest factor afectează negativ încrederea publică în instituțiile responsabile de combaterea corupției și în sistemul judiciar și încetinește eradicarea corupției în Moldova.
- **Lipsa de resurse financiare, umane și logistice a Procuraturii Anticorupție pe termen lung.** Această insuficiență de mijloace afectează capacitatea acesteia de a instrumenta cauzele de corupție de la început până la sfârșit. Asigurarea instrumentării eficiente a cauzelor de către Procuratura Anticorupție, conform exemplului DNA din România, este un proces extrem de complicat de realizat.
- **Volumul mare de dosare și numărul limitat de procurori.** La momentul actual există un volum semnificativ de dosare de corupție, iar numărul limitat de procurori din cadrul procuraturii este insuficient pentru a face față acestei sarcini. Adicional, aceștia sunt nevoiți să prezinte acuzația de stat în instanțele de judecată pe întreg teritoriul țării, ceea ce poate duce la suprasolicitare.

„Procurorii noștri trebuie să reprezinte cazurile până la sfârșit în instanța de judecată, atât la Curtea de Apel, cât și la Curtea Supremă de Justiție, dacă e necesar. La moment, în Procuratura Anticorupție avem 10 procurori care prezintă acuzația de stat în instanțele de judecată, iar pe rol avem 500 de dosare. Volumul este extrem de mare și ei sunt nevoiți să meargă în întreaga țară. În 2022, am avut peste 5000 de ședințe la care am participat. E necesar un volum rezonabil de dosare per procuror.”

Veronica DRAGALIN, Procuror Șef, Procuratura Anticorupție

SOLUȚIILE PROPUSE:

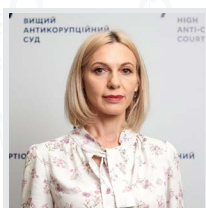
- **Fortificarea Procuraturii Anticorupție cu resurse financiare, umane și logistică și asigurarea protecției denunțatorului** pentru a asigura autonomia și independența instituției față de celelalte structuri și pentru a fortifica încrederea în instituție.
- **Specializarea procurorilor.** Pentru obținerea unor rezultate palpabile în domeniul combaterii corupției este necesar ca procurorii să fie bine pregătiți, de altfel sunt necesare structuri specializate care să recunoască și să identifice corupția și persoanele pretabile la corupție. De asemenea, este necesară identificarea și atragerea procurorilor talentați, care pot fi identificați inclusiv în teritorii.

„Cum s-a transformat DNA de la o instituție neperformantă la una performantă din moment ce înainte și după 2005 am avut aceleași mijloace. E vorba despre oameni și asta e și problema aici. Poți avea o instituție foarte dotată și perfectă, dacă oamenii nu fac diferența, rămânem pe loc.”

Daniel-Marius MORAR, ex-Procuror-Şef, DNA, România

- **Examinarea prioritizată a cauzelor de corupție, conform noilor modificări ale Codului de Procedură Penală și operativitate.** Atât procurorii cât și judecătorii sunt obligați să acorde o atenție specială cauzelor de corupție și să furnizeze rezultate într-un timp rezonabil, în numele interesului public.
- **Cooperarea eficientă între Procuratura Anticorupție și alte instituții,** precum Centrul Național Anticorupție, Procuratura pentru Combaterea Criminalității Organizate și Cauze Speciale, Autoritatea Națională de Integritate și Serviciul Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor. Un singur actor în lupta împotriva corupției nu este niciodată suficient.
- **Sanționarea dură a actelor de corupție.** Pentru combaterea eficientă a unui fenomen, sancțiunea aplicată trebuie să fie mai inconvenientă decât comiterea acelei infracțiuni și anume confiscarea extinsă a averii pe care o persoană condamnată pentru corupție nu o poate justifica.
- **Comunicare transparentă și proactivă cu publicul privind evoluțiile în cazurile de corupție pentru a crește încrederea și credibilitatea instituțiilor responsabile de combaterea corupției.** Comunicarea proactivă obligă, de asemenea, instituțiile responsabile de combaterea corupției să gestioneze cauzele de corupție cu mai multă responsabilitate.

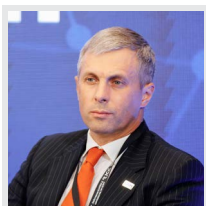

„Atunci când vorbim despre încredere din partea societății am în vedere faptul că aceasta se bazează pe schimbările văzute de societate și faptul că sancțiunea va fi în mod inevitabil aplicată. Transparența este necesară pentru a obține încrederea. Societatea trebuie să cunoască de ce au fost luate anumite hotărâri.”

Vira MYKHAILENKO, Președintă, Înalta Curte Anticorupție din Ucraina

PROBLEMELE IDENTIFICATE

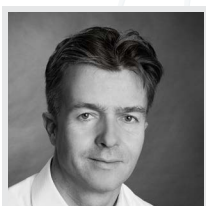
- **Numărul mare de instanțe pe teritoriul țării, care funcționează cu un număr redus de judecători** cauzează dificultăți în alcătuirea completelor de judecată, necesitând transferul judecătorilor din alte localități. Această situație duce la întârzieri în examinarea cauzelor, la costuri semnificative și la împiedicarea specializării judecătorilor, cu un impact negativ asupra calității actului de justiție. De asemenea, este afectată viziunea cetățenilor cu privire la durata procesului judiciar.

„Avem o situație de tranziție care durează mult prea mult, de aceea și judecătorii trebuie să circule dintr-un sediu în altul. Dacă ar fi fost un singur sediu, nu ar fi fost problema nici de sistem de administrare a instanței, nici de necesitatea de a muta un dosar dintr-un sediu în alt sediu.”

Vladislav GRIBINCEA, Directorul Programului Justiție, Centrul de Resurse Juridice din Moldova

- **Creșterea semnificativă a volumului de muncă în instanțele din orașe, atât în ceea ce privește cauzele de fond, cât și cele de apel și reducerea volumului de muncă în instanțele din regiuni,** generând majorarea termenelor de examinare a cauzelor și o scădere a ratei de soluționare, afectând în final calitatea actului de justiție.
- **Sedii nedotate sau cu facilități suboptimale** ceea ce duce la condiții de lucru necorespunzătoare pentru judecători și personalul auxiliar, afectând calitatea actului de justiție. De asemenea, această situație creează dificultăți în gestionarea dosarelor și poate duce la întârzieri în examinarea cauzelor.
- **Rezistența profesioniștilor din sistem dar și a cetățenilor față de optimizarea hărții judecătorești** manifestată prin atașamentul față de judecătoriile locale.

„Este extrem de important să nu subestimăm complexitatea acestui exercițiu, deoarece atât de multe persoane sunt implicate în proces, atât de multe persoane vor fi influențate de această schimbare, sunt implicate atât de multe dimensiuni și elemente de care trebuie să ținem cont. Factorul politic, de obicei, influențează cel mai mult durata realizării modificărilor.”

Jesper WITTRUP, Expert, Danemarca

SOLUȚIILE PROPUSE

- **Evaluarea reformei pe baza analizei detaliate a datelor statistice** cu accent pe două aspecte-cheie – eficiența în gestionarea volumului de muncă și accesul la justiție.
- **Reorganizarea hărții judecătorești pentru a se conforma nevoilor actuale ale populației și volumului de muncă, inclusiv fuzionarea sau relocarea instanțelor.** Testarea diferitelor scenarii de reorganizare poate fi realizată cu ajutorul aplicațiilor interactive utilizate deja în Albania.

„Strategia de reformă a administrației publice 2023-2030, prevede o reformă etapizată, care este la prima etapă 2023-2026, dar începând cu 2024, prevede o etapă de amalgamare voluntară, este adevărat, există deja o lege aprobată în Parlamentul Republicii Moldova în vederea realizării acestei etape. Ne dorim foarte mult să avem cât mai multe autorități care să-și dorească optimizare în baza voluntară prin fuzionarea, consolidarea autorităților publice locale. Or obiectivul pe care trebuie să fie centrată această reformă este creșterea calității vieții cetățenilor, creșterea calității serviciului prestat, dar și accesul cât mai mare față de autoritatea sau instituția care presează acest serviciu.”

Larisa VOLOH, Deputată, Parlamentul Republicii Moldova

- **Specializarea judecătorilor pentru o justiție de calitate.** Cu cât o instanță este mai mare, cu atât se îmbunătățește calitatea actului de justiție. Specializarea poate fi realizată eficient doar în cadrul unei instanțe care dispune de cel puțin 15 judecători.

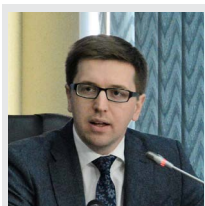
„Dacă ai un număr suficient de judecători poți să organizezi procesul mult mai ușor. În caz contrar, știrbești din calitate. Avantajele specializării – eficiență și calitatea ședințelor și a examinării cauzelor.”

Esther de ROOIJ, Expertă în sectorul justiției, Regatul Țărilor de Jos

- **Amplasarea strategică a judecătoriilor în funcție de infrastructura de transport și proximitatea față de centrele de dezvoltare economică,** pentru a facilita angajarea rapidă și dezvoltarea profesională a personalului.
- **Implicarea judecătorilor și personalului auxiliar în procesul de optimizare, organizarea de consultări publice și comunicare deschisă cu publicul larg privind motivele și beneficiile reformei.** Aceste aspecte sunt esențiale pentru obținerea sprijinului și încrederii profesioniștilor din sistem și cea a cetățenilor.

PROBLEME IDENTIFICATE

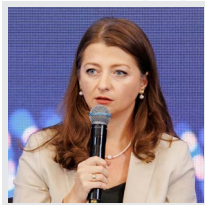
- **Infrastructură tehnologică este limitată, în special în zonele rurale a Republicii Moldova. Cetățenii nu au un acces similar la tehnologii moderne și servicii online. Acest factor limitează și încetinește procesul de digitalizare.**
- **Criza de personal, resursele financiare limitate și lipsa echipamentului adecvat au un impact semnificativ asupra procesului de informatizare a sistemului judiciar. Din cauza resurselor limitate, dezvoltarea și asigurarea stabilității unui soft rămâne o sarcină dificilă.**

„Trebuie să fie interzisă orice posibilitate de a utiliza produsele soft brute. Am avut multe eșecuri cu softuri netestate sau neadaptate la sistemul Ucrainei. În contextul actual nu mai avem posibilitatea și nici nu trebuie să testăm justiția.”

Bohdan KRYKLYVENKO, Șef, Înalta Curte Anticorupție din Ucraina

- **Lipsa instrumentelor și platformelor pentru gestionarea eficientă a informațiilor în cadrul sistemului judiciar duce la întârzieri și încredere redusă din partea publicului.**
- **Comunicarea deficitară dintre instanțe și profesioniști care încă adesea este afectată de birocrație și hârtii. Acest fapt complică cooperarea și afectează calitatea actului de justiție.**

„Costurile asociate accesului la justiție - fie că este vorba de costurile avocaților, de costurile de depunere, de apărare sau pur și simplu de a putea parcurge un caz, scumpirea justiției rămâne o problemă pe care inovațiile tehnologice nu au încercat să o abordeze.”

Veronica MIHAILOV-MORARU, Ministra Justiției

SOLUȚII PROPUSE

- Dezvoltarea și implementarea unor instrumente și platforme pentru facilitarea introducerii și preluării eficiente a informațiilor de către personalul judecătoresc.
- Dezvoltarea și punerea în aplicare a unei platforme de comunicare eficientă între instanțe și profesioniștii din sistemul judiciar, alături de instrumente și platforme digitale, precum m-connect și PIGD, cu accent pe îmbunătățirea interacțiunilor și a schimbului de date în sectorul justiției.

„Atunci când vom avea o astfel de comunicare, vom putea crea eficient o arhivă electronică pentru justiție, atunci când orice document procesual emis de un actor din instanță sa fie inclus într-o arhivă electronică de stat, ca toți cei care au acces la acest document să-l poată consuma oricât de multe ori este necesar implementându-se principiul sursei primare de adevăr.”

Dinu VATAMAN, Șeful Agenției Resurse Informaționale Juridice

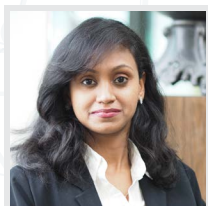
- Utilizarea instrumentelor electronice de comunicare cu cetățenii, cum ar fi crearea unui dosar electronic și o arhivă electronică autentică pentru cei implicați în procesele judiciare.

„Sigur că este nevoie să dezvoltăm un calendar electronic în care judecătorul, avocatul și justițiabilul să poată stabili o agendă comună și, de asemenea, este nevoie de o integrare cu sistemul de videoconferință pentru ca justițiabilul să poată participa la ședința de judecată din alte locații posibile.”

Petru VÎRLAN, Director adjunct, Agenția de Administrare a Instanțelor Judecătorești

- Colaborarea cu partenerii de dezvoltare pentru a învăța din experiența și expertiza oferită de aceștia, precum și pentru a obține sprijin financiar în vederea asigurării unui proces mai eficient.
- Evaluarea impactului inteligenței artificiale în justiție, cu recunoașterea beneficiilor în analiza volumelor mari de date, identificarea tendințelor și previzionarea acestora și îmbunătățirea proceselor judiciare, fără a înlocui judecătorii, ci asistându-i în luarea deciziilor bazate pe motivele din cazurile anterioare și redactarea hotărârilor folosind blocuri de text și formate prestabilite. În acest context, este necesară pregătirea profesioniștilor pentru utilizarea acestor instrumente.

„Având în vedere evoluția inteligenței artificiale, capacitățile actuale și dezvoltarea în curs de desfășurare, în viitorul apropiat inteligența artificială se așteaptă să poată fi capabilă să-și justifice deciziile pe baza precedentelor și să redacteze hotărâri utilizând blocuri de text și formate prestabilite. Cu toate acestea, ea nu este încă capabilă să interpreteze de sine stătător dispozițiile legale relevante și jurisprudența în cadrul deciziei finale, sau să califice aspectele de drept în mod corespunzător.”

Linda B. LOUIS, Lector în drept și tehnologie, Universitatea din Haga

CRJM CENTRUL DE RESURSE
JURIDICE DIN MOLDOVA
Drepturi și justiție pentru toți

